

STADSARCHIEF MECHELEN

JAAERVERSLAG 2017

Hof van Habsburg, Nokerstraat 2, 2800 Mechelen

www.stadsarchiefmechelen.be

www.facebook.com/stadsarchiefmechelen

INHOUDSTAFEL

1	Inleiding	4
2	Publiekswerking	5
2.1	Leeszaalwerking	5
2.2	Bezoekcijfers leeszalen en websites	5
2.3	Specifieke informatieverstrekking aan het publiek	6
2.4	Verbetering van de zichtbaarheid van de locatie	6
2.5	Verbetering interne signalisatie	6
2.6	Deelname Publieksonderzoek Archieven	6
2.7	Herinrichting leeszaal 3de verdieping	7
2.8	Regionale Beeldbank	7
2.9	Erfgoedvrijwilligerswerking	7
2.10	Medewerking aan tentoonstellingen en andere initiatieven	8
2.11	Medewerking aan Erfgoeddag	9
2.12	Museumtraject	9
3	Ontsluiting	10
3.1	Ontsluitingsactiviteiten	10
3.2	Digitaliseren van bronnen	13
4	Verzamelbeleid	16
4.1	Aanwinsten	16
4.2	Overdrachten	16
4.3	Afstoting, selectie en vernietiging	16
4.4	Collectiebeleidsplanning	17

5	Onderzoek	18
5.1	Overleg met universiteiten en hogescholen	18
5.2	Collectie toegankelijk maken met onderwijs- en onderzoekspartners	18
6	Behoud en beheer	20
6.1	Restauratie- en conserveringsactiviteiten	20
6.2	Calamiteitenplanning	20
6.3	Depotbeheer	20
7	Toezicht en advies	23
8	Interne werking	25
8.1	Personeel	25
8.2	Vorming	25
8.3	Advisering straatnaamgeving	26
8.4	Beleidsvoorbereiding en aanvraag regionale indeling	27
9	Ondersteuning en netwerking	28
9.1	Kennisdeling	28
9.2	Werking regionaal archievenoverleg DYNA'MK	28

1 Inleiding

Het Stadsarchief bleef in 2017 zijn vastgestelde koers varen. Onverminderd, zes dagen op zeven, in leeszaalen, kantoren, depots, atelier en online, was er die continue interactie tussen mens en zijn archief en dit in alle mogelijke vormen. Archiefmedewerkers, vrijwilligers, archivariissen en bezoekers allerhande waren dagelijks en elk op hun manier actief met archieven in de weer. Projecten kregen vorm, archieven gingen in en uit hun zuurvrije mappen en dozen, informatie werd tot ieders tevredenheid gevonden en nieuwe kennis kreeg vorm. Met dit jaarverslag doen we een zeer bescheiden poging om dit levendig archiefgebeuren in woorden en cijfers te vatten.

Maar naast deze dagdagelijkse, continue werking waren onze gedachten en activiteiten in 2017 ook en meer dan ooit gericht op de toekomst. Het nieuwe Erfgoeddecreet, dat vanaf januari 2019 van kracht wordt, zorgt immers voor een belangrijke hertekening van en heroriëntatie binnen het Vlaamse erfgoedlandschap. De verwachtingen van de Vlaamse overheid ten aanzien van de erkende erfgoedinstellingen, de criteria waaraan ze moeten voldoen, de verhoudingen tussen niveaus en sectoren, enz. : heel wat elementen worden nieuw en anders ingevuld en vaak wordt de lat net iets hoger gelegd. De sector kreeg daarbij de nodige inspraak en werd soms wel en soms niet op zijn wenken bediend. Bij velen bleef de bezorgdheid bestaan over de steeds scherper aangevoelde tegenstelling tussen de – overigens terechte – grote ambities en waardevolle principes uit het decreet enerzijds en het soms nijpende gebrek aan mensen en middelen om deze te verwezenlijken anderzijds.

Onder meer voor de regionaal ingedeelde instellingen veranderde het plaatje ingrijpend: de bevoegdheid over de regionale erfgoedwerking verhuist definitief van het provinciale naar het Vlaamse niveau. Een nieuwe groep regionale ingedeelde musea en archieven komen voor het eerst volledig onder een Vlaamse regelgeving terecht en dienen zich binnen een ruimer erfgoedveld te positioneren. Alle betrokken instellingen en nog niet eerder ingedeelde organisaties dienden hun regionale indeling middels een lijvig aanvraagdossier opnieuw te laten beoordelen. Het Stadsarchief Mechelen is in dit verhaal enerzijds een relatief nieuwe speler maar meent anderzijds de voorbije jaren toch ook de nodige kennis en ervaring te hebben opgebouwd om met enig zelfvertrouwen een plaats in het regionale en Vlaamse landschap te mogen ambiëren. We hopen van harte dat dat streven beloond moge worden in 2018, wanneer de Vlaamse regering zal beslissen over de indelingen bij het regionale en Vlaamse niveau.

Nauw samenhangend met de hernieuwde aanvraag voor een regionale indeling was het stadsarchief ook toe aan een nieuw beleidsplan voor de komende beleidsperiode 2019-2023. De doelstellingen van het vorige beleidsplan en de bereikte resultaten hielden we dit jaar tegen het licht. Welke successen hebben we behaald en waar liep het minder vlot? En waarom? Samen met onze erfgoedgemeenschap probeerden we onze nieuwe en oude ambities te (her)formuleren en deze te verbinden met de doelstellingen van het erfgoeddecreet. Waar willen we naartoe met het rijke archivalische erfgoed dat we binnen onze muren bewaren? En wat met het wellicht even rijke erfgoed buiten deze muren, in de stad en de ruime regio? In ons nieuwe beleidsplan en de daarin opgenomen doelstellingen menen we daarop haalbare antwoorden te hebben gevonden. In de loop van 2018 zullen we deze verder vertalen in concrete acties die we zullen samenbrengen in een omvattend actieplan voor 2019-2023.

2 PUBLIEKSWERKING

2.1 Leeszaalwerking

Openingsuren

De leeszaal (3de verdieping) is open op dinsdag en donderdag van 8.30 tot 12u en van 13 tot 17u.

De leeszaal (1ste verdieping) is open op woensdag van 8.30 tot 12u en van 13 tot 19u
en op zaterdag van 8.30 tot 12u.

2.2 Bezoekerscijfers leeszaalen en websites

	2014	2015	2016	2017
Leeszaalwerking				
Aantal bezoeken leeszaalen	1.831	1.408	1.192	1.119
Aantal raadplegingsaanvragen voor documenten en boeken (1)	9.536	9.005	9.188	7.292
Bezoeken websites				
website Stadsarchief	16.068	28.163	25.050	17.817
website Regionale Beeldbank (2)	31.073	29.739	7.058	-
website Genealogische Bronnen Mechelen (3)	4.183	18.463	27.638	25.227
Website Archiefbank Mechelen (4)	-	-	1.147	1.171
<i>Totaal bezoeken websites</i>	51.324	76.365	60.893	44.215
Aantal volgers facebookpagina	777	921	1.050	1.150

- (1) Heeft betrekking op aanvragen van stukken via leeszaalformulieren. De aanvragen kunnen 1 tot 5 te raadplegen stukken omvatten. Het aantal stukken, geraadpleegd via de digitale bestanden en de databanken beschikbaar in de leeszaal, wordt hier niet meegerekend.
- (2) Website off line vanaf 01/04/2016 en heropgestart op 29/12/2017.
- (3) Website opgestart op 24/09/2014.
- (4) Website opgestart op 22/10/2015

2.3 Specifieke informatieverstrekking aan het publiek

	2014	2015	2016	2017
Genealogische opzoekingen - niet betalend (< 15 min. opzoektijd)	126	67	40	46
Genealogische opzoekingen - betalend (> 15 min. opzoektijd)	4	5	7	1
Genealogische opzoekingen voor dienst begraafplaatsen	87	173	188	219
Milieuvergunningen – aantal aanvragen informatie (particulieren/diensten)	geen registratie	geen registratie	75	317
Bouwvergunningen - aantal aanvragen raadpleging (periode voor 1962) (particulieren/diensten)	65	99	176	347

2.4 Verbetering van de zichtbaarheid van de locatie (actie 4b2)

Met de dienst Marketing en Communicatie werd een definitief ontwerp gemaakt voor een banner, aan te brengen aan de gevel langs de Nokerstraat. Om budgettaire redenen werd de uitvoering verschoven naar het begin van 2018.

2.5 Verbetering interne signalisatie

Ten einde archiefbezoekers beter te oriënteren en te informeren werd in april een beeldscherm geïnstalleerd in de centrale traphal waarop de stedelijke berichtgeving en eigen communicatie zichtbaar gemaakt wordt. Dit kadert in een breder stadsinitiatief waarbij een nieuw netwerk van dergelijke beeldschermen in publiek toegankelijke stedelijke gebouwen opgezet werd. Om deze communicatie ook zelf te kunnen sturen en invullen, volgden twee medewerkers van het Stadsarchief een opleiding om de bijhorende software te kunnen gebruiken.

2.6 Deelname Publieksonderzoek Archieven

In functie van de analyse van de publiekswerking werkte het Stadsarchief mee aan het FARO-project “Publieksonderzoek Archieven 2017”. Circa 24 archiefinstellingen in Vlaanderen en Brussel namen hieraan deel. Het onderzoek peilde naar de bezoekfrequentie, de motieven en het profiel van bezoekers, tevredenheid van bezoekers over de diverse vormen van dienstverlening, enz. De bevraging vond plaats in de maand juni en verliep via gerichte mailing aan een selectie van archiefgebruikers die gevraagd werd een online enquête in te vullen. Naast het aanleveren en selecteren van contactgegevens van bezoekers, werkte het Stadsarchief vooraf ook mee aan het actualiseren en bijwerken van de vragenlijst. De eerste, algemene resultaten werden op 17 november voorgesteld in het Stadsarchief Aalst. Het detailrapport voor onze instelling wordt verwacht in het voorjaar van 2018. Het Stadsarchief werkt al sinds 2007 mee aan alle eerdere edities van dergelijke publieksonderzoeken: Kwaliteitsmonitor 2007 en 2008 en het FARO-publieksonderzoek archieven 2011.

2.7 Herinrichting leeszaal 3de verdieping

De leeszaal op de 3de verdieping werd met enkele beperkte ingrepen comfortabeler en polyvalenter gemaakt. De in het midden opgestelde lage bibliotheekkasten werden verplaatst naar de zijkanten van de ruimte en een aantal kasten werd verwijderd. De handbibliotheek werd daarbij ook herschikt en minder relevante werken werden verhuisd naar het depot of afgevoerd. Door de herschikking van de bibliotheekkasten kan de centrale ruimte van deze leeszaal buiten de leeszaaluren voortaan veel polyvalenter gebruikt worden voor lezingen, workshops of vergadermomenten. Verder werden de eerder smalle tafels voor de raadpleging van stukken vervangen door nieuwe, bredere exemplaren, voorzien van kabelgoten en contactpunten.

2.8 Regionale Beeldbank (actie 1b11)

Samen met collega's Annelies Lieten van de dienst Musea en Erfgoed en stedelijke ICT-accountmanager Marc Pollet werd dit jaar hard gewerkt aan de herlancering van de regionale beeldbank. Als technische partners was vorig jaar gekozen voor de Nederlandse firma DEVENTit (Atlantisdatabank) en het bureau ZAP uit Berchem (website). Zowel technisch als inhoudelijk dienden heel wat kwesties aangepakt te worden. Naar het publiek toe zorgde men ervoor dat het de beeldbank nu ook op smartphone of tablet kan bekijken. In het Stadsarchief werd daarnaast de toevoeging van 8.671 beelden voorbereid. Het aantal beelden in de beeldbank zou daarmee met bijna 40 % toenemen. De bij de beelden horende beschrijvingen en thesaurustermen werd verbeterd, aangepast aan de nieuwe datavelden en geïmporteerd.

Technische problemen en daarmee samenhangend de moeizame afstemming van de timing van de drie partijen zorgden voor heel wat oponthoud waardoor de lancering steeds weer diende uitgesteld te worden. Onder meer het dataverkeer tussen databank en website vroeg veel aanpassingen.

Ondertussen bleef de vraag naar gedigitaliseerde beelden vrij hoog. Jarenlang ondersteunde het Stadsarchief tal van lokale, regionale en nationale initiatieven door het aanleveren van beeldmateriaal en bijhorende informatie. In totaal werden vanuit de beeldbank zo'n 710 beelden aangeleverd, voornamelijk kosteloos daar waar het kleinschalige en/of non-profit activiteiten betrof, die zich situeerden in de sectoren van het erfgoed, kunsten, monumentenzorg, heemkunde, wetenschap, enz. Aangezien de eigenlijke databank steeds beschikbaar bleef – en nog enige tijd 'dubbel liep' met de oude Memorixversie – kon deze dienstverlening behouden blijven.

Geleidelijk geraakten de medewerkers vertrouwd met het werken met de nieuwe databank. Ten einde het gebruik van de nieuwe Atlantissoftware nog beter in de vingers te krijgen, werd er op 24 en 25 april een eerste, breed opgevatte opleiding georganiseerd voor alle lokale en regionale partners. Deze vond plaats in Syntra Mechelen en in het digitaal leslokaal van het Sociaal Huis.

Uiteindelijk kon de website van de volledig vernieuwde Regionale Beeldbank op 29 december aan het publiek voorgesteld worden. De primeur voor het eerste "Thema in de kijker" ging naar de het handschrift de Mechelsche Roep met daarin 78 gekleurde tekeningen van de leurders, verkopers en andere straatfiguren die in de eerste helft van de 19e eeuw in de straten en op de markten van de stad en regio actief waren.

2.9 Erfgoedvrijwilligerswerking (actie 5b2-5b3-5b4)

De vrijwilligers verzetten ook in dit jaar heel wat werk. Voor de specifieke resultaten verwijzen we door naar rubrieken 3. Ontsluiting en 6. Behoud en beheer.

Er vond overleg met de vrijwilligers plaats op 13 maart en 6 oktober. Tijdens deze overlegmomenten werden de lopende projecten overlopen en konden de vrijwilligers vragen stellen en feedback geven en krijgen. Ook werd de aanpak van nieuwe projecten besproken. De meer informele ontmoetingsmomenten werden evenmin vergeten. Op 29 september gingen de vrijwilligers samen met de vaste personeelsleden op teamuitstap naar Bornem en Hingene, waarbij ze het kasteel Marnix van Sint-Aldegonde en kasteel d'Ursel bezochten.

Het stadsarchief verspreidde zijn kennis en ervaring rond het werken met vrijwilligers binnen de sector. Archivaris Dieter Viaene gaf een lezing tijdens de studievoormiddag 'Vrijwilligers binnen uw erfgoedorganisatie van onzichtbaar naar onmisbaar' van FARO op 17 oktober. Hij plaatste daarbij de vrijwilligerswerking van het Stadsarchief Mechelen in een breder Vlaams-Nederlands perspectief.

2.10 Medewerking aan tentoonstellingen en andere initiatieven (actie 2d6)

Het Stadsarchief leende een aantal bijzondere en iconische stukken uit aan volgende tentoonstellingen:

- Eurantica , kunstbeurs voor de jonge generatie Belgische en buitenlandse antiquairs van 18/03/2017 tot 26/03/2017 in de Nekkerhal in Mechelen. Op deze beurs werd een stand voorzien door het stedelijk Museum Hof van Busleyden waar een diverse collectie aan Mechelse kunst- en erfgoedstukken voorwerpen getoond werd aan het publiek. Het Stadsarchief gaf daarbij een 8 stukken in bruikleen: twee pentekeningen door Jan Baptist De Noter uit de collectie Schoeffer, drie ingekleurde gravures (16de-17de eeuw) met onder meer een panoramische stadsgezicht en een stadsplattegrond. Verder werden ook het opmerkelijke register van de rederijderskamer "Jesu met de balsembloeme" en twee 17de eeuwse uitgaves van het Cruydtboeck van Rembert Dodoens .
- "Tegenwind. Armoede in België sinds 1800", ingericht door het KADOC in het Caermersklooster te Gent van 1/09/2017 tot 26/11/2017. Het Stadsarchief leende twee stukken uit: een affiche uit 1923 met betrekking tot een liefdadigheidsevenement in Zaal Alcazar uit de collectie Plakbrieven en een 19de eeuwse reglement voor de bewoners van het gesticht de Cellekens uit de verzameling "Varia".
- "Erasmus' Droom. Collegium Trilingue 1517-2017" van 19/10/2017 tot 18/01/2018 in de Universiteitsbibliotheek van de KU Leuven. Het Stadsarchief gaf daarvoor twee stukken in bruikleen: twee 19de eeuwse pentekeningen uit de collectie Schoeffer, waaronder één door Jan Baptist De Noter, met zichten op het Hof van Busleyden.

In het kader van het vernieuwde Museum Hof van Busleyden (dienst Musea & Erfgoed) maakte het Stadsarchief de eerste afspraken voor een structurele samenwerking rond wisselbruiklenen aan het museum. Gezien de focus van het museum op het Bourgondisch-Habsburgse verleden zal het hét topstuk in dat verband, namelijk het befaamde Koorboek van Margareta van Oostenrijk, deel uitmaken van de door het Stadsarchief in bruikleen te geven stukken. (zie ook 2.12 Museumtraject)

Het Stadsarchief ontvangt regelmatig groepen scholieren, studenten of cursisten uit het brede onderwijsveld. Dit aanbod van speciaal aangepaste rondleidingen geniet een groeiende populariteit. Vier groepen uit deze sector maakten hier gebruik van: het 3de leerjaar lagere school De Spiegel Leest (28 april), het 4de leerjaar lagere school De Ark Battel (4 mei), deelnemers cursus "Cultureel Mechelen" voor anderstaligen van CVO – TSM Mechelen (24 mei) en studenten van de Lerarenopleiding Geschiedenis van de Karel de Grote Hogeschool (22 december).

In het kader van het educatief aanbod van het Museum Hof van Busleyden verzorgde archivaris Dieter Viaene daarnaast twee 'Museumklassen (1 maart en 4 juli). Ook de collega's uit de archief- of culturele sector konden via een rondleiding kennis maken met de werking van het Stadsarchief. Het ging om groepen van het Stadsarchief Lier (14 maart), het Rijksarchief Antwerpen-Beveren (28 september) en de dienst- en afdelingshoofden van de Directie Vrije tijd (Cultuur, Toerisme, Erfgoed, Sport) van de stad Mechelen (23 februari). Het aantal deelnemers per groep bedroeg gemiddeld een 15-tal personen.

De twee archivariissen leveren als gastdocenten een bijdrage aan de opleiding van de Mechelse toeristische gidsen (CVO Provincie Antwerpen). Zo gaven ze twee lessen rond het onderwerp "Geschiedenis van Mechelen tijdens het ancien régime" (7 en 14 november) in een lokaal van het Speelgoedmuseum. Archivaris Dieter Viaene verzorgde verder ook een rondleiding in het Stadsarchief en gaf daarnaast een uiteenzetting omtrent de Mechelse bibliografie en nuttige bronnen in het archief (2 oktober).

2.11 Medewerking aan Erfgoeddag 'Zorg'(actie 2d5)

Het Stadsarchief werkte mee aan het project 'Collectie in de Kijker' van Musea en Erfgoed Mechelen voor Erfgoeddag. Archivaris Dieter Viaene schreef een tekstje over de in het Stadsarchief bewaarde rol uit Mechelen van circa 1325 met Middelnederlandse poëzie. Zo zijn er maar enkele meer van in heel ons taalgebied. Dit is één van de oudste. Ze is beschreven met experimentele poëzie vol van erotische dubbelzinnigheden, politieke actualiteit ... Ongezien voor die tijd en daarom in 2008 door de Vlaamse overheid als topstuk erkend. Het stuk werd in de kijker geplaatst in het Museum Hof van Busleyden op Erfgoeddag. In dezelfde ruimte werden op die dag ook de favoriete archiefstukken van de vrijwilligers van het Stadsarchief getoond.

2.12 Museumtraject (actie 2a1)

In nauwe samenwerking met de dienst musea en de afdeling erfgoedontwikkeling was het Stadsarchief ook in 2017 een actieve partner bij de uitwerking van het concept van het nieuwe stadsmuseum het Hof van Busleyden. Gezien de nieuwe invulling als Bourgondisch stadspaleis werd het nodige overleg gepleegd om de samenwerking vanuit deze insteek verder in te vullen.

Qua collectiebeleid nam de hoofdarchivaris samen met de andere stakeholders deel aan de collectieprofielworkshop van 3 mei in Lamot. Het is de bedoeling om de resultaten daarvan mee te nemen in de verdere uitwerking en afstemming van de beider collectiebeleidsplannen. Daarnaast lag dit jaar de focus in de samenwerking voornamelijk op de selectie van stukken die in aanmerking kwamen voor een bruikleenregeling voor de eerste tentoonstelling "Roep om Rechtvaardigheid" die in 2018 van start zal gaan en voor de permanente tentoonstelling van het Hof van Busleyden. Voor deze laatste werd onder meer het befaamde Koorboek van Margareta van Oostenrijk geselecteerd. Gezien de grote waarde van dit topstuk en andere unieke stukken overlegde de hoofdarchivaris uitgebreid met de museumcollega's en externe specialisten zoals Dr. Lieve Watteeuw over de best aangepaste bewaar- en tentoonstellingsomstandigheden, de monitoring ervan en de bruikleentermijnen. De te ontlene stukken in papier en perkament zijn immers in de meeste gevallen te kwetsbaar om permanent tentoon te stellen. De noodzaak om hier een maatgerichte aanpak te hanteren, vormden de aanleiding om een regeling rond wisselbruiklenen uit te werken. Deze vormt alvast een onderdeel van de bredere structurele samenwerking die het Stadsarchief en het Museum Hof van Busleyden willen uitbouwen.

3.1 Ontsluitingsactiviteiten**3.1.1 Nieuw ontsloten bronnen via Archiefbank Mechelen (Actie3a1 en 4a2)**

Via het online archiefbeheersysteem Archiefbank Mechelen werd de nadere toegang Plakbrieven verder uitgebreid met enkele duizenden beschrijvingen.

3.1.2 Inventarisatie familiearchief du Trieu de Terdonck (actie 1b7)

In de loop van dit jaar droeg de familie nog enkele stukken over. Er werden honderden nummers definitief beschreven. Eind 2017 stond de teller op circa 3567 archiefbeschrijvingen.

3.1.3 Ontsluitingsactiviteiten van vrijwilligersgroep De Ware Vrienden van het Archief

De Ware Vrienden van het Archief verzetten weer heel wat werk. Een overzicht van hun belangrijkste realisaties:

- Volgende nieuwe publicaties verschenen in de reeks “De Ware Vrienden van het Archief van Mechelen”:

Nr.	Titel	Auteur(s)
1	Notariaat Peeter Verhulst. Registers 1785 (1679-1680) en 1786 (1681-1682)	Marvin Olbrechts
2	Notariaat Peeter Verhulst. Registers 1787 (1683-1685) en 1788 (1686-1688)	Marvin Olbrechts
3	Diverse notarissen circa 1600 (deel 1)	François van der Jeught en Marvin Olbrechts
4	Diverse notarissen circa 1600 (deel 2)	François van der Jeught en Marvin Olbrechts

- Verschillende onderdelen van de website van De Ware Vrienden werden uitgebreid:
 - De Huizendatabank kende een uitbreiding van enkele duizenden vermeldingen.
 - Er verschenen vier nieuwe digitale publicaties:
 - Beeldhouwster Maria Faydherbe, een tante of een nicht van de Mechelse beeldhouwer en architect Lucas Faydherbe (1617-1697)?. Auteur: François van der Jeught.
 - Bronnen voor de geschiedenis van Nekkerspoel. Auteur: Frank Kinnaer.
 - Toch nog maar eens over de Mechelse (stads)schrijnwerker Thomas Hazart (†1610). Auteur: François van der Jeught.
 - Een Besloten Hofje als legaat in 1623. Auteur: François van der Jeught.
 - De indexen op de volkstellingen van 1814 en 1818 werden afgewerkt.
 - Schepenregister 1 (1341-1352): in 2013 startte Jan Meutermans met de transcriptie van het eerste Mechelse schepenregister. Dit register staat integraal op de website van De Ware Vrienden. Via het menu 'Mechelen'-'>'Andere'-'>'SR 1' kan men een familienaam invullen en als deze in dit oudste register voorkomt, kan men doorklikken naar het juiste PDF-bestand met daarin een scan van de folio en de transcriptie van de akten hierop.

3.1.4 Ontsluitingsactiviteiten van Erfgoedvrijwilligers

De vrijwilligers van de dienst Musea & Erfgoed werkten dit jaar mee aan de verdere beschrijving van de archiefreeks Plakbrieven. 1753 nummers werden daarbij beschreven. Daarnaast hielp één vrijwilligster mee aan het klaarmaken van de inventaris van het omvangrijke parochiearchief van Sint-Pieter en -Paul voor invoer in www.archiefbankmechelen.be. Het ging om circa 500 nummers. Deze twee projecten worden verder gezet in 2018.

Het Stadsarchief tracht ook de toegankelijkheid te verbeteren van het belangrijke fonds archieven, ons destijds in bewaring gegeven door het Rijksarchief Antwerpen. In het verleden zorgde het Stadsarchief al voor de opname van de kloosterarchieven in de Archiefbank Vlaanderen. Vanaf dit jaar willen we ook de toegankelijkheid tot op stukniveau verbeteren. In dat kader voerde één vrijwilliger circa 1000 beschrijvingen van de in het Stadsarchief bewaarde charters van de commanderij van Pitzemburg in een aangepast sjabloon voor www.archiefbankmechelen.be in. Als basis gebruikte hij daarvoor het 5-delige werk van Alfred Ja-mees, *De oorkonden van Pitsenburg. Commanderij van de Duitse ridderorde te Mechelen (1190-1794)*. De vrijwilliger bewerkte alvast de charters uit de periode 1190 tot circa 1550. In de loop van 2018 zal de volgende periode afgewerkt worden en komt deze nieuwe toegang via de Archiefbank Mechelen online ter beschikking.

3.1.5 Ontsluitingsactiviteiten met vrijwilligers Muizen

Het Stadsarchief kwam in dit jaar in contact met een werkgroep die zich verenigd had rond de geschiedenis en het erfgoed van de Mechelse deelgemeente Muizen. Het gaat om een groep geëngageerde Muizenaars die werken aan een boek over de geschiedenis van Muizen. Ze werken ook aan een fotodatabank met oude foto's van het dorp, doen interviews en verzamelen anekdotes. Op hun vraag bood het Stadsarchief de nodige informatie, faciliteiten en ondersteuning. Pijnpunt in hun zoektocht naar gegevens was het niet geïnventariseerde gemeentearchief dat bewaard werd in de tijdelijke bergplaats van Depot Rato. Het bestand bevond zich in grote verhuisdozen, geplaatst op vier paletten. Om de ontsluiting ervan op gang te brengen boden deze vrijwilligers hun diensten aan. Onder begeleiding van archiefmedewerker Geert Laarmans gingen ze op 18 augustus aan het werk om alle stukken te identificeren en registreren. Op basis van het bekende gemeentelijk archiefschema van Gadeyne kon het grootste deel van de stukken een eerste, algemene groepering ondergaan. In september werd alles verder nagekeken en geordend. Op die manier werd een degelijke basis gelegd voor de verdere inventarisatie. Voor de vrijwilligers was dit ook een uitgelezen moment om kennis te maken met bepaalde aspecten van het verleden van hun dorp. Tijdens de werkzaamheden werden ook bijzondere en/of beschadigde stukken opzij gelegd voor verder onderzoek en restauratie. Op die manier werden onder meer de verloren gewaande 19de eeuwse notulen van het gemeentebestuur teruggevonden.

3.1.6 Herwerking van toegangen

Eind 2017 ging nieuwe archiefmedewerker Koen Vermeulen verder met de stopgezette herwerking van V. HERMANS en P.-J. VAN DOREN. *'Inventaire des archives de la ville de Malines. Tome sixième. Affaires civiles et ecclésiastiques'*. Mechelen, 1876. Hij controleert aan de hand van de originele stukken en corrigeert daarbij waar nodig de oude beschrijvingen en maakt ze klaar voor opname in www.archiefbankmechelen.be. Hij verwerkte ondertussen al tientallen nummers. Het einde van het werk is in de loop van 2019 voorzien.

3.1.7 Ontsluiting Stedelijke Erfgoedbibliotheek

3.1.7.1 Werkingscijfers

Aanwinsten	2014	2015	2016	2017
Mechelse Bibliotheek	161	224	134	117
Mechelse Bibliotheek Reeksen	6	12	5	15
Algemene Bibliotheek	31	11	7	21
Algemene Bibliotheek Reeksen	0	3	0	0
Administratieve Bibliotheek	23	86	31	0
Tijdschriften (nummers)	425	923	637	247

De fichier van de Mechelse Bibliotheek werd bijgehouden tot en met nummer M.11778.

De fichier van de Algemene Bibliotheek werd bijgehouden tot en met nummer 22.952

De aanwinst van de Mechelse Bibliotheek werd slechts met 117 boeken vermeerderd. Nochtans werd het aantal verhoogd met 148. Dit komt doordat 31 dubbele boeken uit het verleden zijn toegevoegd.

Te vermelden zijn de overdracht van enkele werken en rapporten van de dienst Milieu, Mechelen inzake onderzoek naar samenstelling en vervuiling van lucht, water, slib ... van 1991 t/m 1997.

3.1.7.2 Tijdschriften- en krantenadministratie:

Door de gift van dhr. Alex Verworst uit Keerbergen (juni 2017) kon een verzameling waardevolle 19de eeuwse kranten aan onze collectie toegevoegd worden. De voornaamste daarvan zijn "De Standaert van Mechelen" (1854 -1856), "Gazet van Mechelen. Blad van de stad en van het arrondissement" (1858-1863) en " De burglary en de landbouw" (1863-1875). Hoewel we een aantal dagbladen reeds in bezit hadden, is de waarde van een dubbel exemplaar in zeer goede staat niet te verwaarlozen. Een nieuwe aanwinst en mooie aanvulling vormden daarnaast nog een schenking van programmabrochures van de Groente-, bloemen-, reclamestoeten en het klokkenwerpen uit de periode 1973-1992.

3.1.7.3 Anet-catalogus – Catalografie Mechelse Bibliotheek (actie 1b9)

Bibliotheekmedewerkster Lutgarde Van Praet voegde dit jaar 720 titelbeschrijvingen van de afdeling Mechelse Bibliotheek toe aan de Anetcatalogus. Op 31 december 2017 waren er 4176 bibliografische records ingevoerd. Collega Ingrid Bollens keek de titelbeschrijvingen na.

3.2 Digitaliseren van bronnen

3.2.1 Uitbreiding website Mechelse Genealogische Bronnen (actie 1b4)

Ook in 2017 werd de website Mechelse Genealogische Bronnen verder uitgebreid met een aantal gedigitaliseerde archiefbronnen:

Weeskamer

De Mechelse weeskamer werd in het begin 16de eeuw opgericht. De leden ervan kwamen uit de Mechelse schepenbank. Deze instelling had als taak om te controleren of de voogden van de minderjarige wezen de erfenis van die laatsten correct beheerden. Ook in andere steden had je dergelijke instellingen. Ze bleven bestaan tot rond 1800.

Het hoofdbestanddeel van het archief van de Mechelse weeskamer bestaat uit een reeks van 246 registers. De meeste van deze registers bevatten staten van goederen. Dit zijn documenten met daarin een gedetailleerd overzicht van alle goederen uit de erfenis. Je vindt er vaak ook een schat aan genealogische gegevens in terug.

Vrijwilligers Willem Miseur, Willy Hendrickx en Fernand Maes scanden alle 246 registers in. Het resultaat daarvan kwam in twee fasen online. Genoemde vrijwilligers indexeerden ook een groot deel van de registers. Concreet kan je zoeken op naam en huisnaam. In de loop van 2018-2019 werken ze deze indexering verder af.

Bij twijfel tijdens de indexering maken de vrijwilligers dankbaar gebruik van de indexen die de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde – Afdeling Mechelen (nu Familiekunde Vlaanderen regio Mechelen vzw), voornamelijk Frans De Preter, vroeger maakte. Laatstgenoemde indexen zijn nog steeds in onze leeszaal te raadplegen. Registers die nog niet geïndexeerd zijn, kunnen via de boomstructuur doorbladerd worden.

Bidprentjes

De bidprentjes of doodsprentjes vormen een belangrijke aanvulling op de bestaande bronnen binnen de website. Zo is het nu mogelijk dat je van een persoon zijn/haar geboorte-, huwelijks- en overlijdensakte, vermeldingen in de bevolkingsregisters én een doodsprentje vindt. Op die manier wordt de volledige levensloop van mensen zichtbaar. Doodsprentjes bevatten immers vaak aanvullende informatie, zoals familieverbanden. Bovendien zitten er tussen de doodsprentjes dikwijls iconografische pareltjes. Meestal gaat het over overleden personen die in Mechelen begraven werden maar er zitten ook gemeenten uit de ruimere regio bij.

Alles samen gaat het over ruim 7300 stuks vanaf het einde van de 18de eeuw tot begin 21ste eeuw. Deze bidprentjes of 'doodsprentjes' werden vakkundig gescand door de Firma Vanden Broele. De eerste 5000 zijn gemetadateerd en op de website beschikbaar. Vrijwilliger Koen De Zitter zet dit werk verder. Tegen eind 2018 staan alle doodsprentjes online.

Schepenregisters

De schepenregisters bevatten een schat aan informatie. Vaak gaat het over personen die een akte voor de schepenbank bekrachtigden: verkopen van huizen of van renten, verhuur van gronden, testamenten ... Soms vind je er eveneens regelingen rond geschillen in terug en nog tal van andere zaken. Tot rond het midden van de 15de eeuw zijn de schepenregisters in het Latijn opgesteld. Sommige ervan bevatten eigentijdse indexen.

Alles samen gaat het over 412 ingescande registers die betrekking hebben op de periode 1345-1796. Gezien de omvang is het voorlopig niet de bedoeling om deze beelden van metadata te voorzien. Wie ze wil raadplegen, dient dus via de boomstructuur te bladeren.

3.2.2 Digitalisering Bevolkingsregisters (actie 1b5)

Dit project heeft de ontsluiting van de Bevolkingsregisters (1795-1890) van de stad en regio als doel en dit via de website Mechelse Genealogische Bronnen. Om dit mogelijk te maken dienen op korte en langere

termijn de nodige inspanningen geleverd te worden op het technische en organisatorische vlak. Met de externe partner, de firma Vanden Broele, werd dit jaar intens overlegd en de eerste stappen gezet om ervoor te zorgen dat het on line invoeren en aanpassen van gegevens in de databank van de Mechelse Genealogische Bronnen door medewerkers en vrijwilligers technisch mogelijk zou worden. Dit is een belangrijke voorwaarde om een brede samenwerking in de regio praktisch te kunnen realiseren.

Binnen de werkgroep Gemeenschappelijke Ontsluiting van het regionaal archievenoverleg DYNA'MK werden de verwachtingen, mogelijkheden en eventuele hinderpalen rond een regionale samenwerking besproken met de partners. Een uitgebreid vooronderzoek rond de organisatorische, technische en financiële gevolgen staat op het programma.

3.2.3 Digitaal krantenarchief Gazet van Antwerpen- Gazet van Mechelen (actie 1b6)

In 2013 lanceerden het bedrijf Mediahuis, de provincie Antwerpen, de Universiteit Antwerpen en de erfgoedpartners uit Antwerpen en Mechelen het online krantenarchief, <http://archief.gva.be/index.do>. Het uiteindelijke doel is het digitaal bewaren en raadpleegbaar maken van de beide kranten van 1891 tot vandaag.

Mede naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de Gazet van Antwerpen bouwde Mediahuis in de loop van 2016 een nieuwe website uit rond de krantenarchief, maar ging om voorlopig onduidelijke redenen nog niet over tot lancering. Voor het publiek werd de Gazet van Antwerpen nu digitaal beschikbaar gemaakt tot 30 december 1976, terwijl de Gazet van Mechelen tot 31 december 1953 gedigitaliseerd. Uit contacten met de firma bleek ondertussen dat deze laatste krant alvast verder ingescand werd tot 1 januari 1973. Over de timing van de verdere bewerking van deze beelden (o.a. met OCR) en de vrijgave voor het publiek is nog geen duidelijkheid.

Ten einde een duurzame regeling te treffen voor de archivering van de 'moederbeelden' van het project nam de hoofdarchivaris, samen met de collega's van de partnerinstelling Erfgoed-bibliotheek Hendrik Conscience, deel aan het overleg met het VIAA (Vlaams Instituut voor Archivering) op 19 mei en 18 oktober in Antwerpen. Op 19 mei was ook de technische partner X-Cago vertegenwoordigd.

3.2.4 Digitalisering audiovisuele collecties i.s.m. VIAA

In 2015 sloten de stad Mechelen en het VIAA een raamovereenkomst. Deze omvat onder meer de digitalisering van verschillende audiovisuele bronnen uit het Stadsarchief. In december 2016 ging dit van start met de ophaling van verschillende filmbanden (8, 16 en 35 mm), waaronder de documentaire 'De Beiaarden' uit 1936 van de bekende regisseur Henri Storck. Na hun digitalisering is het de bedoeling om deze filmbanden in 2017 aan het Koninklijk Belgisch Filmarchief Cinematek in bewaring te geven. In dit stadium ligt de nadruk op het selecteren, registreren in de VIAA-databank en materieel voorbereiden van de diverse digitalisering. Het VIAA laat in trajecten per type medium de stukken digitaliseren. In een later stadium volgt dan de organisatie van het gebruik door verschillende doelgroepen.

Vanaf juni ging dit digitaliseringsproject verder met verschillende audiobanden. Naast de eigen banden behoorde een flink deel daarvan tot de collecties van figurentheater De MAAN. Het Stadsarchief en Het Firmament verleenden daarbij inhoudelijke en praktische hulp en omkadering bij de registratie en fysieke

voorbereidingen die door vrijwilligers en medewerkers van de drie betrokken instellingen uitgevoerd werden. Daarna volgden nog de U-matic- en VHS-cassettes, waarvan een groot deel komende uit het in bewaring gegeven van Malinwa Archief. Ook daarbij werd intens samengewerkt met vrijwilligers van Malinwa Archief om alle voorbereidingen rond te krijgen. Tenslotte werd ook de waardevolle collectie shellac- en lakplaten met beiaardopnames uit het archief van de Koninklijke Beiaardschool aangepakt.

Bij elk van deze aparte digitaliseringstrajecten werden alle items werden tot op stukniveau beschreven en in de VIAA-databank ingevoerd. Daarnaast volgden de materiële voorbereidingen zoals het labelen, minutieus inpakken in speciale verpakkingen en dozen, het opvolgen van de ophalingen, enz. Voor vele betrokkenen werd het een bijzondere kennismaking met de inhoudelijke en fysieke aspecten van de diverse audiovisuele media. In elk van deze deeltrajecten kon er gerekend worden op de fijne samenwerking tussen VIAA, het Stadsarchief, de betrokken organisaties en hun medewerkers en vrijwilligers.

4.1 Aanwinsten via aankopen, bewaargevingen, schenkingen en overdrachten

Het Stadsarchief mocht in de loop van dit jaar diverse schenkingen ontvangen.

Bijzondere stukken en belangrijke bestanden daarbij waren:

- 65 portretfoto's (19de-20ste eeuw) door Mechelse fotografen door Walter Schaltin (Bonheiden)
- 23 registers (20ste eeuw) van de voormalige gemeentebesturen van Hombeek (12 ex.), Leest (3 ex.), Muizen(6) en Mechelen (3). Het betreft voornamelijk hulpregisters van de bevolkingsadministratie, registers briefwisseling, enz. Opmerkelijk was het zogenaamde Resolutieboek van het graafschap Hombeek-Brabant uit 1783. De schenking gebeurde door Ward Dekempeneer namens de heemkring Hoembeka.
- Het archief van toneel- en operettevereniging Jong maar Moedig (1892-2006) door de zussen en ex-leden Josiane en Maria Verstraeten.
- vier Mechelse archiefeenheden uit het Stadsarchief Gent: bundel familiearchief Verschueren-Tramasure, 17de eeuw (schenking van notaris Léon Nève uit 1915), handboek van begijn Theresia Counaerd van het begijnhof van Mechelen (1716), twee fragmenten van een rekening op perkament, 14de eeuw (door N. De Pauw geïdentificeerd als zijnde van Mechelen) en enkele reglementen van de stad Mechelen (1687-1703). Deze stukken werden geschonken door het Gentse Stadsarchief in het kader van hun ontzamelingsbeleid waarbij bepaalde stukken herbestemd worden naar instellingen waar deze stukken beter passen.
- Verzameling Corneel Mertens, een unieke collectie van 10 spoelen met 8 mm-filmbanden uit de periode 1944-1952 met unieke beelden, gemaakt door de Mechelse amateurfilmer 'Nelle' Mertens, van onder meer de begrafenis van de slachtoffers van bombardementen in 1944, de reis van voetbalclub Racing Mechelen naar Engeland (1949), voetbalwedstrijden van Racing, enz., geschonken door Walter Cammaer.
- Archief Vlaamse Beiaardvereniging (VBV)(2000-2012) geschonken door voormalig voorzitter Carl Van Eyndhoven

4.2 Overdrachten vanuit de stadsadministratie

Door de ontruiming van het hulpdepot Douaneplein en het feit dat het nieuwe Depot Rato nog in aanbouw is, was de opslagcapaciteit van het Stadsarchief erg beperkt geworden. Daarom werd ook dit jaar slechts een beperkt aantal overdrachten gerealiseerd: naast enkele losse stukken die diensten overdroegen viel vooral de overdracht van de Afdeling Projecten en Planning op, bestaande uit 4 dozen met foto's en dia's betreffende stadsvernieuwingsprojecten uit de periode 1977- circa 1999.

4.3 Afstoting, selectie en vernietiging (actie 1a2)

Om de statische archieven beheersbaar te houden conform de collectiebeleidsplanning en wetgeving organiseert en coördineert de archiefdienst regelmatig de vernietiging van archiefbestanden die geen administratieve en/of relevante erfgoedwaarde meer hebben. Na machtiging door het Rijksarchief en toestemming door het College werd overgegaan tot de vernietiging van 25 meter aan dossiers verbeteringspremie

(gemeentelijke toelagen voor woonsanering), 2002-2011 (dienst Wonen) en 9 meter Registers van aanvragen tot inzage van bestuursdocumenten en de ter zake genomen gemotiveerde beslissingen, 2004 – april 2017, Aanvragen tot inzage van bestuursdocumenten en correspondentie, 2004 – april 2017 en Aanvragen van stedenbouwkundige uittreksels en vastgoedinformatie, 2012 – oktober 2014 (diensten Interne dienstverlening en protocol en de Bouwdienst).

4.4 Collectiebeleidsplanning (actie 1b1)

In het kader van de bredere beleidsplanning zorgde archivaris Dieter Viaene voor de verdere en concrete uitwerking van het collectiebeleidplan voor de beleidsperiode 2019-2023. Op basis van een doorgedreven analyse van de collectie van het Stadsarchief, de werking errond en de gebruikers ervan werden dertien prioriteiten vastgelegd voor het collectiebeleid in de komende beleidsperiode. Het document werd verder afgestemd op de doelstellingen van het algemene beleidsplan en werd opgenomen in het aanvraagdossier 'regionale indeling' dat begin januari 2018 bij de Vlaamse overheid ingediend werd.

5 ONDERZOEK

5.1 Onderzoek door medewerkers

De archivariissen en medewerkers van het Stadsarchief Mechelen verrichten zelf onderzoek op regelmatige basis naar archiefvormende organisaties, families en personen, hun werking en activiteiten in het kader van de inventarisatietaken. Waar mogelijk worden de resultaten van dit onderzoek zoveel mogelijk gedeeld met het publiek. Medewerker en iconografieverantwoordelijke Axel Vaeck hield over het thema “Mechelse pioniers in de fotografie (1860-1890)” een lezing met PowerPointpresentatie op 21 februari in het Mechels stadsarchief voor de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen. Later werd deze lezing nog hernomen in Putte op 6 oktober voor de vereniging Familiekunde Vlaanderen - regio Mechelen.

5.2 Overleg met universiteiten en hogescholen (actie 2b1- 5a3)

Op 18 april vond in Lamot in Mechelen, een workshop plaats van de VUB-UGent onderzoeksalliantie stadsgeschiedenis (promotoren: prof. dr. Heidi Deneweth en prof. dr. Jan Dumolyn) over de stedelijke cultuur in het vroegmoderne Mechelen en het recente onderzoek daarrond. Daarbij werden lezingen gegeven over dit onderwerp door VUB- en UGent-leden van de onderzoeksalliantie en door medewerkers van de Mechelse erfgoeddiensten. Nadien volgde een bespreking omtrent het afstemmen van onderzoeks- en erfgoedinitiatieven.

Het onderzoek naar de bouwgeschiedenis van het Hof van Busleyden en van enkele andere Mechelse stadspaleizen kreeg de voorbije jaren een nieuwe impuls met het oog op de heropening van het Museum Hof van Busleyden in 2018. Er werd een onderzoeksproject opgezet in samenwerking met de vakgroep architectuur en stedenbouw van de KULeuven en geleid door prof. dr. Krista De Jonge. Om de resultaten samen te brengen en gelijkaardige onderzoeken elders in Europa onder de loep te nemen werd op 27 oktober in Lamot de expertmeeting *Urban Palaces of the Nobility in Early Modern Europe (1400-1750)* georganiseerd. De hoofdarchivaris ondersteunde de voorbereidingen daarvoor en nam deel aan de meeting.

5.3 Delen van de collectie (verder) toegankelijk maken in overleg en/of samenwerking met onderwijs- en onderzoekspartners (actie 2b4)

Het Stadsarchief ondersteunde en begeleidde de stage van student Thomas Vervoort in het kader van de opleiding interuniversitaire Master na Master Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer. Hij werkte aan een toegang op de collectie Tony Van Ouytsel (brouwerij Lamot). In 2018 wordt dit afgerond.

Daarnaast faciliteerde het Stadsarchief workshops en werkcolleges van universitaire docenten. Zo was er de workshop op 14 november vanwege prof. Dr. Remco Sleiderink (UA) die met een groepje van zes Antwerpse masterstudenten Middel nederlandse letterkunde van nabij de in 2008 ontdekte rol en ook de andere fragmenten uit de rijke collectie Middel nederlandse poëzie en proza kwamen bestuderen en bespreken. Op 22 november volgde een werkcollege door assistent Ward Leloup (VUB) die in het kader van de lessen 'Werkcollege met bronnen en referentiewerken nieuwe tijd' zijn studenten liet kennismaken met

16de eeuwse bronnen uit de Mechelse ambachtsarchieven. Aansluitend gaf archivaris Dieter Viaene een aan het onderwerp aangepaste rondleiding en toelichting rond de werking van het stadsarchief.

Als bestuursleden van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Kunsten en Letteren van Mechelen ondersteunden hoofdarchivaris Willy Van de Vijver en documentalist Axel Vaeck de werking van deze wetenschappelijke vereniging door het zorgen voor inhoudelijke, logistieke en inhoudelijke ondersteuning bij de organisatie van en communicatie rond de maandelijkse lezingen, uitgave van publicaties en bij het onderhouden van contacten rond en met het wetenschappelijk onderzoek in het Stadsarchief. De hoofdarchivaris verzorgde ook de coördinatie van de rubriek “Bibliografische notities” in de jaarlijkse “Handelingen”. Een netwerk van onderzoekers uit diverse disciplines en werkend op ‘Mechelse onderwerpen’ bezorgen daarbij syntheses en signalementen van hun publicaties en deze van andere auteurs. Ook de hoofdarchivaris nam daarvan een deel voor zijn rekening.

6.1 Restauratie- en conserveringsactiviteiten (acties 1b12, 1b13 - 3b5 - 5a4)

Op basis van de lijst van beschadigde en te behandelen stukken en de bijhorende prioritering werden bij volgende reeksen/stukken werden dit jaar restauratie- en/of conserveringshandelingen uitgevoerd:

Atelier VANWAARDE restaureerde:

- 4 protocollenregisters van Mechelse notarissen werden hersteld. Het gaat om de notariaten van J. Thomas (1631-1633), P.F. Picard (1786-1794) en C. Van Heere (1595).
- 27 parochieregisters (dopen, huwelijken en begrafenissen) van de stadsparochies Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle, Sint-Rombout, Sint-Jan, Sint-Katelijne en Sint-Pieter- en –Paul en uit de periode 1519-1796 werden gerestaureerd. Door een combinatie van eeuwenlang veelvuldig gebruik, gebrekkige bewaaromstandigheden en kwetsbare materialen waren deze registers in slechte staat.
- 5 krantenleggers van de *“Gazet van Mechelen. Blad van de stad en van het arrondissement”* (1858-1864). Deze krantenleggers hadden gebruiks- en bandschade. Ze werden gerestaureerd en aldus klaargemaakt voor digitalisering.

Boekbinderij ACG vzw, een maatwerkbedrijf uit de sector van de sociale economie, bond tien delen van de reeks ‘Genealogisch Repertorium van het Mechelse District’ in.

De bibliotheekmedewerker zorgde ervoor dat circa 514 of boeken en tijdschriften van de Erfgoedbibliotheek werden gelijktijdig met hun invoer in de Anetcatalogus eveneens van een geschikte zuurvrije verpakking voorzien

De vrijwilligers van Musea & Erfgoed Mechelen deden heel wat conserveringsopdrachten in 2017. Zo zorgden ze voor het herinpakken van het Modern Archief van de Stad (1220 nummers) en de reeks Plakbrieven (1753 nummers). Daarbij hoorde ook het maken en kleven van zuurvrije etiketten op de archiefdozen en verpakkingen van documenten.

6.2 Interne calamiteitenplanning

In functie van het gebouwenbeheer werd het veiligheidsregister (map met alle veiligheidsdocumenten en keuringsattesten) verder bijgewerkt. De persoonlijke calamiteitenmap werd aangevuld met bijgewerkte telefoonlijst rond conservering en restauratie. De basisinstructies van het intern noodplan ‘waterschade’ werden doorgenomen met alle collega’s op een aparte teamvergadering op 20 maart. Enkele dagen later, op 22 maart werd een brandevacuatie-oefening uitgevoerd met medewerkers, vrijwilligers en bezoekers, gevolgd door een nabespreking.

6.3 Project bewaaromstandigheden Topstukken – Bibliotheek Kardinaal d’Alsace

Op voorstel van de Topstukkenraad wenst de Vlaamse overheid (Departement Cultuur, Jeugd en Media) een beter inzicht te krijgen op de bewaarsituatie en mogelijke conserveringsproblematiek van de Vlaamse Topstukken. Het startte daarom een proefproject op waarbij de klimatologische en lichtcondities van 34

topstukken in 12 locaties permanent gemeten en opgevolgd worden door IPARC cvba (International Platform for Art Research & Conservation) en dit van 1 maart 2017 tot 1 maart 2018.

Het Stadsarchief Mechelen kreeg in dat verband het voorstel om de bewaaromstandigheden van de Bibliotheek Kardinaal d'Alsace in kaart te brengen. Deze bijzondere bibliotheekcollectie werd einde 2016 als topstuk erkend. Voor het Stadsarchief was dit een unieke kans om met de aldus verworven gegevens en adviezen de conservering van deze collectie op een hoger niveau te brengen. Er werd dan ook alle medewerking verleend aan dit project. Een IPARC-medewerker installeerde de nodige dataloggers in de depotruimte op de 2de verdieping van het depot in het Hof van Habsburg, waar deze bibliotheekcollectie bewaard wordt.

Vanaf 1 maart 2017 werden continu de temperatuur, relatieve luchtvochtigheid, verlichtingssterkte en UV-straling gemeten waaraan deze collectie wordt blootgesteld. Te hoge waarden van deze parameters en/of te snelle fluctuaties kunnen immers nadelig zijn voor het behoud ervan. De verzamelde data zullen een gedetailleerd zicht bieden op de evolutie van deze parameters en zo bijdragen tot een optimaal behoud van deze bijzondere bibliotheekcollectie.

Er volgde een maandelijks rapportage van de klimaat- en lichtomstandigheden. Ondanks de afwezigheid van een klimaatinstallatie bleek alvast uit de tussentijdse resultaten dat de bewaaromstandigheden erg stabiel waren en dat deze geen risico vormden voor de conditie van deze topcollectie. De gewenste condities voor temperatuur en relatieve luchtvochtigheid werden steeds behaald. De overige metingen zullen op 1 maart 2018 afgerond worden. Daarna zullen de meetresultaten en het eindadvies worden besproken in een eindrapport dat in mei van dat jaar afgerond zal worden.

6.4 Depotbeheer

6.4.1 Depot Hof van Habsburg: aangepaste berging grote formaten (actie 1c2-1c3)

Stukken met 'buitengewone formaten' uit het Modern Archief van de stad werden dit jaar systematisch overgebracht naar de depotruimte die daarvoor ingericht werd. Door deze formaatplaatsing wordt de opslagcapaciteit in de overige depotruimtes maximaal benut.

6.4.2 Depot Hof van Habsburg: Verbetering van de klimaatomstandigheden door isolatie en afscherming van ramen en renovatie daken (actie 1c4-1c5)

De geplande werken aan de ramen werden voorbereid in samenwerking met de architecten van de afdeling Gebouwen. Het volledige project omvat de vervanging van alle ramen van het gebouw, dus naast de ramen van de depots ook deze van kantoren en publieksruimtes. Alle ramen zullen een historisch verantwoorde, energiezuinige en conserveringsvriendelijke uitvoering krijgen. Samen met de ramen werd ook een dossier opgemaakt voor de renovatie en isolatie van de daken. Deze werken werden samengevoegd met de ramenopdracht tot één dossier.

Aangezien het Hof van Habsburg/Dossinkazerne een beschermd gebouw is, kunnen de werken op subsidiëring rekenen. Om daarvoor in aanmerking te komen, werd dit jaar een globaal beheersplan voor het gebouw opgemaakt en ingediend bij het agentschap Onroerend Erfgoed. De beslissing wordt verwacht in 2018. Onder meer het bedrag van de daaraan gekoppelde premie zal de verdere aanpak bepalen. De geschatte uitvoering van de werken wordt momenteel voorzien in 2018-2019.

6.4.3 Erfgoeddepot 'Depot Rato' (actie 1c6)

De verbouwing en inrichting van de bedrijfsgebouwen op de Alstomsite, alias de 'Rateafabriek', tot het nieuwe Depot Rato, was in 2016 van start gegaan. Een begeleidende werkgroep, bestaande uit de architecten van bureau Tecro & Krea, de aannemer en de depotconsulente en de leidende ambtenaren van de afdeling gebouwen en de afdeling erfgoedontwikkeling met de daaronder horende diensten Musea & Erfgoed, Stadsarchief en Archeologie, vergaderde op regelmatige basis om de voortgang van het project op te volgen en vorm te geven. De hoofdarchivaris nam daaraan actief deel waar mogelijk en adviseerde op het vlak van diverse aspecten van depotbeheer voor archieven. Door een aantal technische problemen en de daarop aansluitend juridische problematiek was er dit jaar weinig voortgang in het project.

7.1 Begeleiding en advisering inzake archief- en documentbeheer (actie 1a2)

De gemeenteraad keurde op 28 december 2017 het nieuwe organogram van en de taakverdelingen binnen de Groep Mechelen - Stad en Sociaal Huis (OCMW) - definitief goed. Dat houdt in dat de archieftaken uitgesplitst worden in twee homogene takenpakketten: de culturele erfgoedwerking rond de historische en statische archieven blijft een opdracht van het Stadsarchief, behorend tot de afdeling Cultureel Erfgoed van de Directie Vrije Tijd. De bestuurlijk-administratieve archieftaken, ook wel het 'dynamisch archief- en documentbeheer' genoemd, werden dan weer toevertrouwd aan de afdeling Procesondersteuning van de Directie Algemene Ondersteuning. Binnen deze afdeling werd daarvoor in maart een informatiebeheerder in dienst genomen. De stadsarchivaris begeleidde mee de selectie en fungeerde als jurylid. De nieuwe informatiebeheerder zal de stadsdiensten begeleiden en adviseren bij het digitaliseren en efficiënt archiveren van hun dossiers en documenten.

Het Stadsarchief en de informatiebeheerder zullen in de nabije toekomst hun opdrachten nauw op elkaar afstemmen opdat de opvolging van de volledige 'levenscyclus' van de stedelijke documenten gewaarborgd kan worden. Het Stadsarchief zal zich daarbij vooral focussen op het duurzame beheer, lange termijnbewaring en -ontsluiting van de statische archieven. De hoofdarchivaris volgt deze aspecten ook mee op via de werkgroep Informatiebeheer waarbinnen afgevaardigden van alle ondersteunende diensten de diverse projecten en het beleid ter zake opvolgen en coördineren.

In het kader van de integratie van het statisch archiefbeheer van de Stad en het Sociaal Huis (SH) vond op 3 oktober een bespreking plaats met de beide secretarissen, de directeur Vrije Tijd en de hoofdarchivaris met betrekking tot de grote uitdagingen die de integratie van het SH-archiefbeheer binnen de Groep Mechelen stelde. Dit gebeurde op basis van een uitgebreide nota, voorbereid door de hoofdarchivaris. Daaruit bleek dat naast de gebrekkige materiële toestand van de archieven en archiefruimtes, het gebrek aan opslagruimte en de grote hoeveelheid niet geselecteerde archieven (circa 1300 str. m) vooral de afwezigheid van gekwalificeerd SH-archiefpersoneel een duurzame oplossing in de weg stond. Daarop werd voorgesteld om budget vrij te maken om in 2018 een bijkomende, derde archivaris in dienst te nemen ten einde alvast een deel van deze problematiek te kunnen aanpakken. Het voorstel werd daarna door het College goedgekeurd.

7.2 Digitale archivering – ontwikkeling e-depot (actie 1c7 – 3b1)

In functie van een toekomstige digitale depotoplossing leverde de hoofdarchivaris adviezen aan de dienst Strategie en Ontwikkeling en andere betrokken diensten inzake de mogelijkheden rond digitale archivering. In dat verband schreef hij samen de ICT-accountmanager een projectvoorstel ter financiering van een in 2018 uit te voeren onderzoek naar de mogelijkheden inzake de ontwikkeling van een digitaal depot voor Mechelen en de diverse beheermodellen die zulks mogelijk moeten maken. Op 31 maart vond in Mechelen verder ook een overleg plaats met DAV-verantwoordelijke Gonda Cock om na te gaan of en op welke wijze het project Digitaal Archief Vlaanderen een nuttige insteek zou kunnen zijn voor de Stad Mechelen.

7.3 Advisering en ondersteuning externe erfgoedbewaarders (actie 1a3)

De archivariissen deelden hun kennis en ervaring en verleenden steun aan externe beheerders van erfgoed in Mechelen en de regio: gemeentarchieven van Duffel, Nijlen en Berlaar, Open VLD-huis Mechelen, Beeldsmederij DE MAAN, het Firmament, Malinwa Archief en Racing Mechelen. Zie ook de informatie onder de rubriek rond de werking van het regionaal archievenoverleg DYNA'MK.

Zie ook 9.2 Werking regionaal archievenoverleg DYNA'MK

8 INTERNE WERKING

8.1 Personeelssituatie

Archiefmedewerker Geert Laarmans bleef tot einde september de werking ondersteunen. Daarna stapte hij definitief over naar de afdeling Sociaal Beleid waar hij de taak van dorpsverantwoordelijke opnam. Geert werkte sinds januari 2014 bij het Stadsarchief en volgde de voorbije jaren met goed gevolg de initiatie-opleiding archiefmedewerker in de Bibliotheekschool in Gent. Het vertrek van deze gewaardeerde medewerker kon gelukkig vanaf november opgevangen worden door de komst van Koen Vermeulen. Deze jonge historicus werkte tot dan als medewerker bij de dienst Musea en Erfgoed. Hij nam een deel van de taken van zijn voorganger over en werkte daarnaast mee aan de (her)inventarisatie van ancien regime-archieven.

Alternatieve tewerkstelling en stages:

Via het Justitiehuis Mechelen verrichtten 3 personen een werkstraf van respectievelijk 41, 46 en 125 uren uitvoeren. Deze personen zorgden voor het herinpakken van archieven in zuurvrije verpakkingen en de invoer van gegevens.

8.2 Vorming

Personeelsleden van het Stadsarchief namen dit jaar deel aan volgende vormingsmomenten en –trajecten:

Deelname aan studiedagen

Archivaris Dieter Viaene:

- FAAD-studievoormiddag: ‘Nieuwe wetgeving voor digitale tijden, uitdagingen voor archieven’ (Etterbeek, 3 mei).
- Colloquium Universiteit Antwerpen: ‘Uit vrije wil. Over het duurzaam managen van vrijwilligers in de cultuursector’ (Antwerpen, 16 mei).
- FARO: ‘Vrijwilligers binnen uw erfgoedorganisatie van onzichtbaar naar onmisbaar’ (Brussel, 17 oktober).
- Voorstelling resultaten publieksonderzoek FARO (Aalst, 17 november).

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver:

- AMVB : Participatief werken in de archiefsector (KVS Brussel, 9 maart)
- FARO, OCE en ICOM-Vlaanderen: Naar een versterkt regionaal erfgoedweefsel. Denk- en inspiratiedag (Brussel, 15 juni)

Beide archivariissen:

- VVBAD: ‘De algemene verordening gegevensbescherming en archieven’ (Brussel, 20 oktober).
- KAPA-KAN-BRAK: Brabantse Archivarissendag met als thema ‘ Samenwerking’ (in de archiefsector) (Bergen-op-Zoom, 17 november)

Externe opleidingen

Archivaris Dieter Viaene:

- Presentatie Records Management Tool (Mechelen, 01 juni).
- Workshop archiefmodule Atlantis (Turnhout, 1 december).
- Opleiding VIAA –databank (Brussel, 7 december).
- Opleiding sociale media via de VVBAD (Berchem, 8 december).

Interne opleidingen:

Archivaris Dieter Viaene: Vrijwilligerswerking (4 oktober).

Archivaris Dieter Viaene en hoofdarchivaris Willy Van de Vijver: Digitale postregistratie (24 november).

Archivaris Dieter Viaene en archiefmedewerker Geert Laarmans:
Zebrix, systeem voor de digitale informatieschermen van de stad (18 mei).

Bibliotheekmedewerker Lutgard Van Praet: inleiding op het Nieuwe Werken bij de Stad Mechelen (20 juni)

Archiefmedewerker Ingrid Bollens: Skype for Business (7 februari)

8.3 Advisering straatnaamgeving

Hoofdarchivaris Willy Van de Vijver formuleerde een aantal adviezen voor de officiële benamingen van een aantal nieuwe straten in Mechelen. Conform de wetgeving en het gevoerde erfgoedbeleid dienen deze te verwijzen naar de plaatselijke geschiedenis en toponymie. Voor de verkaveling “De Bergen” (woonproject de Waterberg) in deelgemeente Hombeek waren twee nieuwe straatnamen nodig. Uit onderzoek in het Stadsarchief bleek dat deze locatie vroeger al een weinig bewoonde site was waar zich een aantal kleine vijvers bevonden. De hoofdarchivaris stelde voor de straatnamen te baseren op de op oude kaarten voorkomende benaming van “De Plas Bemden”.

Ook voor het binnengebied van de voormalige Rijkswachtkazerne gelegen tussen de Kattenbleekstraat en de Van Busleydenstraat, behorend tot de Tinelsite, werd advies verleend. Men diende een nieuw plein-naam/straatnaam te geven voor een gedeelte van de site waar heel wat appartementen en huizen hun voordeur hebben. De definitieve beslissing wordt in 2018 genomen.

Daarnaast adviseerde hij ook rond het voorstel om bepaalde straten en pleinen te laten verwijzen naar het Bourgondisch-Habsburgse verleden. Zo kreeg het plein tegenover het gerechtsgebouw in de Keizerstraat de officiële benaming het Margareta van Oostenrijkplein (Gem. Raad van 28 november 2017).

Naar aanleiding van de politieke controverse in de gemeenteraad rond de straatnaam verwijzend naar de Mechelse koloniaal Willem-Frans Van Kerckhoven (1853-1892) en rond het Koloniaal Monument op de Schuttersvest bezorgde de hoofdarchivaris een beknopte nota rond de historiek van deze persoon en het monument. De kwestie werd daarop verder besproken in de raadscommissie cultuur. Ter voorbereiding daarvan leverde hoofdarchivaris een verklarende lijst aan van alle Mechelse straatnamen die verwijzen naar personen.

8.4 Beleidsvoorbereiding en aanvraag regionale indeling

In het kader van de voorbereidingen voor het in werking treden van het nieuwe erfgoeddecreet nam de hoofdarchivaris deel aan het sectoroverleg en de inspraak- en consultatiemomenten in Brussel. Hij werkte onder meer actief mee aan het vastleggen van de beoordelingscriteria voor de regionale erfgoedinstellingen. Hij bereidde werkteksten voor en zorgde voor de terugkoppeling met de collega's van de VVBAB en de regionale archieven en musea.

Als onderdeel van de in te dienen aanvraag voor een regionale indeling werkten de archivariissen en medewerkers dit jaar ook flink door aan een nieuw beleidsplan voor de komende beleidsperiode 2019-2023. De doelstellingen van het vorige beleidsplan en de bereikte resultaten hielden we dit jaar tegen het licht. Het herbekijken van missie en visie, maken van een omgevingsanalyse , organiseren van stakeholdersbevestigingen, het uitwerken van SWOT-analyses en het formuleren van doelstellingen volgden elkaar in een strak tempo op. Elk van deze noodzakelijke stappen bracht ons dichterbij een nieuw en naar ons aanvoelen voldragen beleidsplan en collectiebeleidsplan, instrumenten die tot de kerndocumenten van ons aanvraagdossier behoorden. In de loop van 2018 zullen we de geformuleerde doelstellingen verder vertaald worden in concrete acties, op te nemen in een omvattend actieplan voor 2019-2023.

9.1 Kennisdeling

(zie ook rubriek 7.3.)

Het Stadsarchief deelde haar kennis met het publiek en andere actoren binnen de erfgoedsector:

- 21 augustus: bezoek van enkele medewerkers van het Stadsarchief Leuven in het kader van de opmaak van hun dossier voor indeling van een collectiebeherende erfgoedinstelling op het regionale niveau.
- 13 oktober: vergadering VVBAD-Werkgroep Lokale Overheidsarchieven (WLOA) in het Stadsarchief. Aansluitend verzorgde de hoofdarchivaris voor een korte rondleiding ter kennismaking.

9.2 Werking van regionaal archievenoverleg DYNA'MK (actie 3c2)

De beide archivariissen namen actief deel aan de vergaderingen van de stuurgroep die dit jaar 3 maal samenkwam. Na het terugkoppelmoment van einde 2016 in Lier legde de stuurgroep zich toe op de verwerking van de reacties van de partners in de twee regio's en op de vertaling ervan door de heroriëntatie van bestaande werkgroepen en het opstarten van nieuwe werkgroepen rond de aangedragen, actuele thema's.

Binnen een drietal werkgroepen wisselden de partners uit de beide regio's informatie uit en zochten samen naar praktische oplossingen die een antwoord kunnen bieden op de reële problemen en behoeften van professionele en niet-professionele archiefbeheerders.

Met betrekking tot de werkgroepen, waarin de Mechelse archivariissen als coördinator optraden:

- “Gemeenschappelijke ontsluiting” (16 juni), onder coördinatie van archivaris Dieter Viaene: deze bijeenkomst ging door in het Stadsarchief Mechelen. Het volgende kwam er uit de bus: voor iconografische collecties (foto's, prentbriefkaarten ...) zal er gekeken worden wat de mogelijkheden zijn voor geïnteresseerde nieuwe partners om bij de Regionale Beeldbank aan te sluiten. Het Stadsarchief Mechelen biedt verdere ook de mogelijkheid aan geïnteresseerden om aan te sluiten bij www.mechelsegenealogischebronnen.be. De modaliteiten hiervoor moeten nog bepaald worden. Tenslotte wordt er onderzocht wat de mogelijkheden zijn om samen met het archiefbeheersysteem ICA-AtoM te werken.
- “Documentbeheer, selectie en vernietiging van archieven”: deze werkgroep (16 deelnemers), geleid door hoofdarchivaris Willy Van de Vijver en archivaris Gerrit Vanden Bosch (Aartsbisschoppelijk Archief) sloot zijn werking af op 1 juni in Lamot met de druk bijgewoonde presentatie van de RM (Records Management) - tool door Filip Boudrez.
- “Integratie archief van gemeente en OCMW”: de werkgroep (17 deelnemers), geleid door hoofdarchivaris Willy Van de Vijver en stadsarchivaris Els Michielsens (Archief Stad & OCMW Lier) gaat in op de uitdagingen van het samengaan van het gemeentelijk - en OCMW-archiefbeheer. Hoewel de statische OCMW-archieven buitengewoon rijke bronnen vormen voor onder meer het sociaaleconomische verleden en de historiek van armen- en gezondheidszorg zorgen het beheer, de zorg, de ontsluiting en tal van andere kwesties voor de nodige hoofdbrekens bij heel wat archiefverantwoordelijken in de regio. Een eerste bijeenkomst ging door op 14 december in het Archief Stad & OCMW Lier.

Op de jaarlijkse Brabantse Archivarissendag op 17 november in Bergen-op-Zoom (NL), die dit jaar focuste rond het thema “Samenwerking”, bracht hoofdarchivaris Willy Van de Vijver een uiteenzetting voor de Vlaamse en Nederlandse collega’s over de werking van DYNA’MK als voorbeeld van één van de diverse vormen van regionale archiefsamenwerking in Vlaanderen.

Willy Van de Vijver
hoofdarchivaris